Oman äidinkielen/ kotikielen opetus

- kysely monikielisten koululaisten vanhemmille

TULOKSET

FAMILIA

Sisältö

3 Taustaa

4 Kyselystä

5 Tämän raportin sisällöstä

6 Suuri osa oman äidinkielen opetukseen oikeutetuista lapsista ei osallistu opetukseen

8 Lähes puolet opetukseen osallistuvista lapsista ei käy tunneilla mielellään

9 Vanhempia ei tiedoteta lastensa oikeudesta osallistua opetukseen

10 Vanhempien toiveita ja parannusehdotuksia

11 Yhteenveto ja johtopäätöksiä

13 Familian kielellistä moninaisuutte tukeva työ

14 Lopuksi: Muuttuva väestörakenteemme ja tilastovirheet

Taustaa

Oman äidinkielen/kotikielen opetukseen saavat osallistua kaupungin peruskoulujen oppilaat,
1) joiden äidinkieli on väestörekisterin mukaan muu kuin suomi tai ruotsi
2) joille kyseinen kieli on ns. kotikieli eli oppilas puhuu sitä toisen huoltajansa tai jonkun muun lähiomaisen kanssa tai
3) jotka ovat asuneet ulkomailla ja opiskelleet kyseisellä kielellä perusopetuksessa.

Suomen perustuslain 17 § mukaan kaikilla Suomessa asuvilla ihmisillä on oikeus kehittää ja ylläpitää omaa äidinkieltään. Äidinkieli on siis jokaisen perusoikeus. Lisäksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2004) on kirjattu, että “perusopetuksen on tuettava jokaisen oppilaan kielellistä ja kulttuurista identiteettiä sekä äidinkielen kehitystä”.

Vahva valtakunnallinen suositus oman äidinkielen opetuksen järjestämiseen on siis olemassa, mutta käytännössä kunnat itse päättävät ja vastaavat opetuksen toteutumisesta. Kunnat voivat saada oman äidinkielen opetuksen järjestämiseen valtionapua n. 80 % kustannuksista (esim. vuonna 2019 maksimitukiprosentti oli 86 %), mutta koska tuki ei ole 100 % eli se ei kata kaikkia opetuksen järjestämisestä koituvia kuluja, monessa kunnassa päädytään toteamaan, että resurssit eivät riitä opetuksen toteuttamiseen.

Vuonna 2021 Helsingissä järjestettiin opetusta yhteensä 47 eri kielessä, 310 opetusryhmässä. Espoossa opetettavia kieliä oli lähes yhtä monta ja Vantaalla noin 30. Opetusryhmän koko on yleensä vähintään 10 oppilasta. Suomen 11 suurimman kaupungin antamien tilastojen perusteella ylivoimaisesti eniten opetusryhmiä oli venäjän kielessä. Sen jälkeen eniten ryhmiä oli arabian ja somalin kielessä. Näiden jälkeen opetetuimpia kieliä olivat persia, kiina, viro ja englanti.
(https://public.tableau.com/app/profile/hang6955/viz/Omanidinkielenopetusryhmt2021/Dashboard1?publish=yes)

Familian kohderyhmässä eli kahden kulttuurin perheissä äidinkieliä on useimmiten ainakin kaksi. Tämän lisäksi perheillä voi olla käytössä muitakin kieliä. Kahden kulttuurin perheille se, että lasten molempien äidinkielten oppimista ja kehittymistä tuetaan, myös kodin ulkopuolella, on ensiarvoisen tärkeää. Kielet ovat tärkeä osa lapsen kaksikulttuurista identiteettiä sekä sen kehitystä.

Kaksikielisyyden etuja ei voi tarpeeksi korostaa. Kaksikielisellä lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään kahdella eri kielellä ja kommunikoida kaikkien perheenjäsenten ja sukulaisten kanssa. Kaksikielisyys tukee lapsen identiteettiä ja läheistä suhdetta molempiin vanhempiin. Kaksikielisyys luo hedelmällisen maaperän eri kulttuurien ymmärtämiselle ja kaksikielisistä lapsista kasvaa luonnollisia kulttuuritulkkeja, kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistäjiä.

Ulkomaalaistaustaisen vanhemman näkökulmasta oman äidinkielen puhuminen on erityisen tärkeää, sillä se auttaa vanhempaa myös tuntemaan ylpeyttä omista juuristaan ja kulttuuristaan ja mahdollistaa vanhemman kulttuuriperinnön välittämisen lapselle.

Kyselystä

Oman äidinkielen/kotikielen opetus-kyselyn tarkoitus oli kartoittaa:

- mikä on kaksi- ja monikielisten koululaisten vanhempien tietoisuus tästä opetuksesta,
- minkä verran kaksikieliset koululaiset osallistuvat opetukseen ja
- millaisia kokemuksia heidän vanhemmillaan tästä opetuksesta on.

Kysely julkaistiin 3.2. Facebookissa ja Instagramissa ja erityisesti FB näytti toimivan hyvin kyselyn jakoalustana. Tämän lisäksi kyselyä lähetettiin sähköpostitse useisiin Familian yhteistyöjärjestöihin, joista kylläkin vain muutama vastasi ja lupasi laittaa kyselyä edelleen jakoon. Kyselyyn vastattiin anonyymisti, suomeksi tai englanniksi ja astausaikaa oli helmikuun ajan.

Erityisellä innolla kyselyä jaettiin kulttuurikeskus Ninhon ja Kolibri-festivaalin verkostoissa, minkä ansiosta tuloksissa espanjan ja portugalinkieliset vastaukset saavat vastauksissa selkeän yliedustuksen. (Myös kyselyn laatijan oma lähipiiri, johon hän kyselyä jakoi, on suomen- ja espanjankielistä, mikä myös omalta osaltaan lisäsi espanjankielisten vastauksia.)

Kaiken kaikkiaan kyselyyn tuli vastauksia 154. Eniten vastauksia tuli Helsingistä, 44 vastausta eli 29% prosenttia kaikista vastauksista, Espoosta 25 kpl (16%), Jyväskylästä 11 kpl (7%) ja Tampereelta 11 kpl ja loput hajanaisesti ympäri Suomea mm. Oulusta 7, Turusta 6, Porvoosta 5, Vantaalta 5 ja Hyvinkäältä 4.

Jo tämä kysely osoitti, että äidinkielten kirjo Suomessa on valtaisa: vastaajilla oli yhteensä 32 eri äidinkieltä. Opiskeltavien kielten suhteen eniten vastauksia tuli vanhemmilta, joiden lasten äidinkieli tai toinen kotikieli on espanja, 32 vastausta eli 21% kaikista vastauksista, seuraavana tuli englanti 25 kpl (16%) ja kolmantena venäjä 14 kpl (9%). Sen jälkeen eniten vastauksia tuli suomen 11, turkin 8, arabian 7, saksan 7, viron 7, portugalin 6 ja italian 5 kielissä. Pari vastausta tuli kustakin seuraavasta kielestä: hollanti 3, puola 2, ranska 2, unkari 2, edo 2 ja ukraina 2. Lisäksi yksittäisiä vastauksia tuli seuraavista kielistä: afrikaans, djula, farsi, flaami, kazakki, liettua, ndonga, norja, romania, slovakki, somali, swahili, tsekin kieli, uiguuri, urdu ja uzbekki.

Oletettavaa on, että koska kysely tehtiin vain suomeksi ja englanniksi, tavoittamattomiin jäi paljon kaksi-/monikielisiä perheitä. Familian kohderyhmässä eli kahden kulttuurien perheissä yleensä ainakin joku perheenjäsenistä puhuu suomea tai englantia, mutta kaikissa Suomen kaksi- ja monikielisissä ja -kulttuurisissa perheissä näin ei asia toki ole.

Toisekseen voitaneen todeta, että tähän kyselyyn vastasivat ensisijaisesti ne, joilla tästä kyseisestä opetuksesta oli tietoa ja kokemusta sekä kiinnostusta asiaa kohtaan. Tämä on hyvä pitää mielessä, kun ajatellaan todellista kokonaistilannetta sekä tietoisuutta oman äidinkielen/toisen kotikielen opetuksesta ylipäätään: tässä kyselyssä kuulemme vain niiden äänen, ketkä ovat asiasta tietoisia. Tietämättömien määrää voimme vain arvailla.

Tämän raportin sisällöstä

Esittelen tässä raportissa oman äidinkielen/kotikielen opetukseen liittyvän kyselyn tärkeimmät tulokset eli en käy läpi jokaista kyselyn kysymystä yksitellen vaan keskityn tärkeimpiin kysymyksiin ja olennaisimpiin tuloksiin. Tällaisiksi nousivat seuraavat kolme seikkaa:

1) suurin osa oman äidinkielen opetukseen oikeutetuista koululaisista ei osallistu opetukseen ollenkaan

2) opetukseen osallistuvista lapsista puolet ei käy tunneilla mielellään

3) vanhempia ei tiedoteta lastensa oikeudesta oman äidinkielen opetukseen

Koska kyselyn kysymykset olivat enimmäkseen ns. avoimia kysymyksiä, joihin vastattiin omin sanoin, haluan sisällyttää tähän raporttiin suoria lainauksia eli nimenomaan vastaajien omasanaisia vastauksia ja ajatuksia. Näin tämä raportti ei jää vain kirjoittajan omaksi tulkinnaksi ja analyysiksi vaan lukijalla on mahdollisuus kuulla myös kyselyyn vastanneiden ääni. Sitaatit ovat siis suoria lainauksia enkä ole korjaillut niitä edes kielen oikeellisuuden nimissä.

1. Suuri osa oman äidinkielen opetukseen oikeutetuista lapsista ei osallistu opetukseen

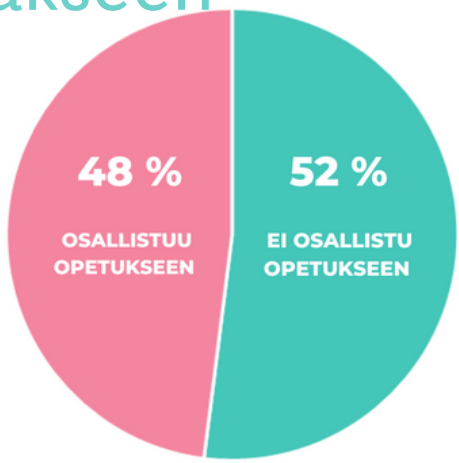

Kyselyyn vastanneista hieman yli puolet, 80 vastaajaa eli 52% kaikista vastanneista kertoi, että heidän lapsensa EI osallistu oman äidinkielen/kotikielen opetukseen. Vastaajista 74 kpl eli 48% siis vastasi lastensa osallistuvan.

Miksi lapset eivät osallistu oman äidinkielen opetukseen ?

Syitä siihen, miksi kaksi- tai monikieliset koululaiset eivät osallistu oman äidinkielen/kotikielen opetukseen oli useampia, mutta yleensä syyt olivat aina ne samat: opetuksen huono saatavuus tai se, ettei sitä ollenkaan järjestetty, opetuspaikan ja –ajankohdan hankaluus sekä opetuksen huono laatu. Jos vastaus ei ollut se, että opetusta ei yksinkertaisesti vastaajan kotikunnassa ollut tarjolla, kyseessä oli lähes poikkeuksetta tuntien epätyydyttävän laadun, vähäisen hyödyn sekä logististen ja ajallisten haasteiden yhdistelmä.
Niistä 80 vastaajasta, jotka olivat kertoneet, että lapsi EI osallistu oman äidinkielen/toisen kotikielen opetukseen, osallistumatta jättämisen syiksi kerrottiin seuraavaa:

1) OPETUKSEEN PÄÄSEMINEN LOGISTISESTI HANKALAA (n.25 vastausta)

Oman äidinkielen/kotikielen opetus järjestetään kootusti alueen samankielisistä lapsista, mikä tarkoittaa usein käytännössä sitä, että tunnit pidetään muualla kuin lapsen omalla koululla. Koulu ei kuitenkaan järjestä kuljetusta toiseen opetuspaikkaan. Vanhempien on usein mahdotonta kesken työpäivän lähteä viemään lasta koululta toiselle ja pienelle koululaiselle matka voi olla liian hankala yksin. Isompi koululainen ehkä suoriutuisi itsenäisesti siirtymästä, mutta matka on silti rasite ja motivaatiota vähentävä tekijä.

“They are held at a different school a few km away in the middle of the day and she can not travel there alone.”

“The classes location is far from home, so I had to wait her for 1:30 min. School refused to let me stay inside and I can't wait outside in this super cold weather for 1:30 min.”

“Mahdotonta kuljettaa itse toiselle koululle keskellä päivää ja hakea takaisin”

2) OPETUSTA EI TARJOLLA KOTIKAUPUNGISSA (20+13 VASTAUSTA)

Suuri osa vastasi, että omassa kotikunnassa ei tarjolla tätä opetusta. Varsinkin pienemmillä paikkakunnilla opetusta ei järjestetty, koska samaa kieltä puhuvia lapsia ei ollut tarpeeksi.

“Asumme pikkukaupungissa, jossa olemme todennäköisesti ainoa lapsiperhe, jossa puhutaan kyseistä kieltä kotona”

""Meidän paikkakunnalla on vain 3 portugalia äidinkielenään/kotikielenään puhuvaa peruskouluikäistä lasta. Oman äidinkielen opetuksen alkamiseksi tarvitaan vähintään 4 lasta.”

Lisäksi 13 vastaajaa totesi vain: “Opetusta ei tarjolla”. Ilman tarkennuksia emme voi tietää eikö opetusta ole tarjolla kotikaupungissa, omassa koulussa vai missä

3) TUNTIEN HUONO LAATU

Jos osallistumatta jättämisen syyksi kerrottiin opetuksen/tuntien huono laatu tai vähäinen hyöty, tämä perustui usein siihen, että opetusryhmät olivat liian isoja ja liian heterogeenisia: ikäjakauma ryhmässä saattaa olla 7-vuotiaista 15-vuotiaisiin. Myös kielen osaamisen tasossa erot saman ryhmän sisällä ovat suuria. Vaatisi opettajalta todella paljon, jotta jokainen oppilas saisi ikä- ja taitotasoistaan opetusta eikä tämä ymmärrettävästi pätevältäkään opettajalta välttämättä onnistu.

“They used to go, but do not want to go anymore. They found it quite boring, the kids in the class had a too wide range of language skills.”

“Koska se on liian helppo hänelle”

Pyydettäessä arvioimaan opetuksen laatua asteikolla yhdestä viiteen (1=heikko, 5=erinomainen) keskiarvoksi (90 vastauksesta) tuli kuitenkin 3,2 eli vastaajista suurin osa oli myös opetukseen jollain tasolla tyytyväisiä.

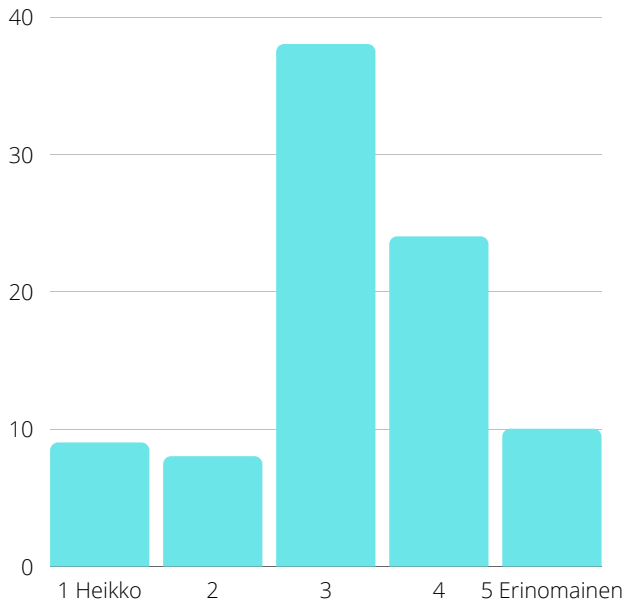

4) EI PÄTEVÄÄ OPETTAJAA

Viittaukset epäpätevään opettajaan olivat kahdenlaisia:
1) toisaalta vastattiin, että kunnan/kaupungin taholta on kerrottu, että opetusta ei voida järjestää, koska pätevää opettajaa ei ole löytynyt

“Oulun kaupunki ei ole pystynyt järjestämään opetusta, kun ei ole löytynyt opettaja.”

“Kysyessä ilmoitettiin, että opettaja ei löytynyt, vaikka itse aktiivisesti eri nimiä ehdotimme. Ei taida olla kaupunkilla prioriteetina”

2) toisaalta vanhemmat olivat itse saattaneet todeta, että opettaja ei ole pätevä eivätkä näin ollen ole halunneet lasten osallistuvan opetukseen tai ovat todenneet paremmaksi opettaa lapsia itse.

“Koska olen palaveroi opettajan kanssa kun minun lapsi oli pieni, ja tajusin että se opettaja ei oli pätevä ja kuulin muista perheistä että Helsingin opettaja kohteli lapset epäasialisesti. Olen itse järjestänyt yksityisopetus minun lapsille ja muiden naapureiden. Palkaisimme pätevä opettaja joka on opettanut minun lapset jo 10v.”

Kuten jo todettua, useimmiten vastauksessa mainittiin useampia perusteita osallistumatta jättämiselle:

“Kielen tunnit ovat liian kaukana (ei omassa koulussa). Lisäksi opettaja ei ole kielen natiivipuhuja, joka olisi mielestäni tärkeää. Ryhmän lasten kielitaito vaihtelee suuresti, joten hyvin kieltä osaavalle lapselle oppitunnit eivät välttämättä ole kovin hyödyllisiä.”

“Opetusta ei ole omalla koululla. Pienen lapsen kuskaaminen kauas (bussi + yli kilometri kävelyä) ei onnistu huoltajalta kesken päivän, eikä lapsi voi kulkea matkaa yksin. Lisäksi olemme kuulleet todella huonoa palautetta ko. tunneista alueellamme, ja monet ovat lopettaneet ne kesken. Opetus ei ole ajan tasalla ja useiden täysin eri ikäisten ja tasoisten lasten opetus samaan aikaan ei onnistu.”

2. Lähes puolet opetukseen osallistuvista lapsista ei käy tunneilla mielellään

Vain 48 % kaikista vastanneista vanhemmista kertoi lapsensa osallistuvan opetukseen. Kysymykseen “Meneekö lapsesi mielellään oman äidinkielen /kotikielen tunneille?” tuli 87 vastausta, joista lähes puolet (42) vastasi “Ei”. Eli paitsi että yli puolet opetukseen oikeutetuista ei osallistu siihen ollenkaan, niin lisäksi opetukseen osallistuvistakin lapsista melkein puolet eivät haluaisi käydä tunneille ja osallistuvat opetukseen vastahakoisesti.
Usein syyt haluttomuuteen osallistua tunneille olivat samoja, joiden takia suurin osa päätyy olemaan osallistumatta opetukseen ollenkaan eli tunneilla käyminen koetaan raskaaksi, koska tunnit ovat koulupäivän jälkeen ja toisessa paikassa, jonne täytyy siirtyä. Lisäksi opetusryhmät ovat niin heterogeenisia, että harvalle opetuksen taso on juuri sopivaa ja useimmiten lapset kokevatkin sen joko liian helppona ja siksi tylsänä tai liian vaikeana ja siksi kuormittavana. Lukujärjestyksen ulkopuolisilla tunneilla käyminen tuntuu monista lapsista myös “epäreilulta”, koska muiden luokkakavereiden ei tarvitse mennä tunneille koulupäivän jälkeen vaan he menevät harrastuksiin tai leikkimään.

Näin vanhemmat perustelivat lastensa haluttomuutta käydä tunneilla:

“Opetus ei ole suunnitelmallista, opettaja on usein poissa, ryhmä on heterogeeninen eli eri ikäisiä ja tasoisia lapsia ja lapseni ei samaistu täysin ryhmään koska toinen vanhempi on suomalainen eikä koe olevansa "arabialainen".

“Tunnille kulkeminen naapurikuntaan tekee pikkukoululaisen päivästä pitkän ja raskaan.”

“They don't like it because they think it's boring and they said that don't learn anything new.”

“Liian helppo, paljon tylsiä videoita youtubista, vanhat kirjat”

“Koska se on toisessa koulussa (matka n. 30 min, kävely&metro), lapsi tekisi mielummin asioita kavereiden kanssa iltapäiväkerhon jälkeen sen sijaan että lähtisi vielä toisen kotikielen tunneille. Kotiintulo on sen vuoksi vasta klo 18.15 joten päivästä tulee pitkä. Hän myös kokee olevansa ”ainoa” kavereistaan joka joutuu tekemään ylimääräistä tavallisen koulun jälkeen, vaikka tunteekin muita toisen kotikielen opiskelijoita. Ne kaverit eivät ole kuitenkaan saman kielen opiskelijoita joten kokee erillisyyttä sen vuoksi. Lopulta kuitenkin jää tunneille ihan hyvillä mielin.”

“They are too tired after school day.”

“Tunnilla on eri-ikäistä ja tasoista porukkaa, läksyt jäävät tarkistamatta ja arvioimatta melkein joka kerta. Lapsi ei ole kovin motivoitunut opiskeluun tunnilla, kun on meteliä, kiroilua ympärillä ja opettajalta ei saa kovin paljon ohjausta ja apua. Lapsi tykkää omasta äidinkielestään ja tekee mielellään kotona tehtäviä, lukeminen kiinnostaa myös, mutta koulussa oman äidinkielen opetuksen laatu on todella ala-arvoista.”

3. Vanhempia ei tiedoteta lasten oikeudesta oman äidinkielen opetukseen

Kysymykseen Saitteko tarpeeksi tietoa lapsenne oman äidinkielen opetuksesta? tuli 72 vastausta ja vain 13 vanhempaa eli 18% vastanneista sanoo saaneensa tiedon koulusta. 15–20 vastaajaa kertoo saaneensa tietoa ystäviltä, tutuilta tai itse etsimällä. Loput eli noin 55% vastanneista sanoivat, että eivät saaneet mitään informaatiota.

“En saanut. Ehkä Familian tai muiden kaksikielisyyteen keskittyneiden ryhmien kanssa tästä puhuttiin. Kunta/koulu ei sitä mainostanut. Tunneille olisi pitänyt ilmoittautua tietämättä missä ja koska ne olivat ja tiedon saaminen oli salapoliisityötä.”

“Tieto on tullut toisilta virolaisilta vanhemmilta. Ekaluokalla koulun rehtorikaan ei tiennyt asiasta..”

“Emme ole koskaan saaneet mitään tietoa, itse olemme esikoisen (nyt13v) päiväkodista asti kyselleet asian perään.”

“No, never is enough. In any municipality (Hki, Vantaa, Espoo) the information about inscription, places, classes and teachers is unclear or unaccessible or unupdate. Hki and Vantaa didn't offer even a phone number in order to ask more information. The many Foreigners Languages Teachers Associations have some information but not accessible for parents, al little be updated. Teachers in kindergartens usually didn't know.”

“No. I had to find all russian parents in the school by myself and then Ask over an sover again about starting up a group for our kids.”

“Äiti oli aktiivinen. Tieto ei kyllä kulje hyvin koulussa näistä tunneista. Ilmoitin jo kouluun hakiessa ja koulun alettua piti taas itse kysellä.”

Oikeus opiskella omaa äidinkieltä/kotikieltä on valtakunnallinen suositus, joten myöskin tiedotuksen pitäisi tavoittaa yhtäläisesti kaikki opetukseen oikeutetut. Näin ei kuitenkaan ole vaan tiedonsaanti näyttää riippuvan täysin siitä sattuuko yksittäisellä työntekijällä (rehtori, koulusihteeri, opettaja) olemaan tietoa asiasta. Kiinnostuneet ja oikeudesta tietoiset vanhemmat ottavat asiasta selvää itse, mutta voimme vain kuvitella, että jos tiedotus on tällä tolalla, niin paljonko onkaan niitä vanhempia, joilla oikeudesta tällaiseen opetukseen ei ole mitään tietoa.

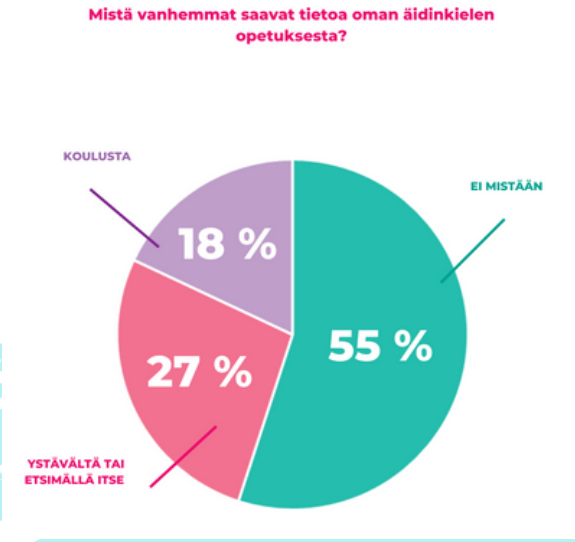

Vanhempien toiveita ja parannusehdotuksia

Kyselyn lopuksi vanhempia pyydettiin kertomaan konkreettisia parannusehdotuksia oman äidinkielen/kotikielen opetukseen, jotka lisäisivät heidän lastensa opiskelumotivaatiota tai ylipäätään mahdollisuuksia osallistua opetukseen. 72 vastaajaa esitti erilaisia ehdotuksia, joiden ydin oli tiivistetysti toive siitä, että opetus järjestettäisiin lapsen omalla koululla ja sisältyisi lukujärjestykseen sekä toive opetuksesta, joka motivoisi ja innostaisi lasta enemmän sekä olisi oman taitotason mukaista. Tähän kysymykseen tuli monia hyviä ja mietittyjä vastauksia, joista tässä vain muutamia:

“1. Toinen tunti joka olisi liikunta/taide ym. pohjautuva tunti joka siis olisi sillä oman äidinkielellä. 2. Paremmat mahdollisuudet etäopetukselle koska kotona on myös se aikuinen joka sitä kieltä puhuu joka voi auttaa. 3. Kunnon materiaali mitä seurataan kuten normi äikkä/matikka vihot koulussa.”

“1. Children should be grouped by proficiency 2. Class location should not exclude families 3. There could be a possibility to attend virtual classes (with a f2f class held once a month - a sort of hybrid approach). 4. One option could be to empower parents to teach the minority language to their kids, for example the city could provide materials, class contents, guidance, and support. An education counsellor could help them navigate obstacles and there could be some peer support organised. This would also transform the learning experience into a relationship building exercise for the minority language parent and the child”

“Making the language and culture visible in the school! Informing about the tuition. Having Cultural Events in the language at the school. Properly training the teachers and officers at the municipality in equity and antirasism"

“Kyyti toiselle koululle tai opettaja omalle koululle tai pedagogisesti laadukasta etäopetusta, opetusta pitäisi pystyä kohdentamaan lapsen ikätasoa ja taitotasoa vastaavasti, opetuksen pitäisi olla lapsilähtöisempää. Kaverit ryhmässä auttaisi.”

“To evaluate the knowledge of each child and prepare the content accordingly, to provide more challenging content. Read more books and try to find teaching material according to the children's interests”

"Se, että opetus tapahtuisi omassa koulussa olisi totta kai ideaali vaihtoehto. On toki ymmärrettävää että se ei ole kaikkien kielten kohdalla mahdollista. Sen pitäisi olla kivaa! Totta kai opiskelu on osa koulua ja sisällön tulee olla johdonmukaista, mutta vaarana on että lapsi kokee sen olevan ”pakkopullaa”, tylsää ja rasittavaa. Se saattaa vaikuttaa koko asenteeseen ko. kieltä kohtaan. Korona-aika on vähentänyt yhteisöllisyyttä mutta kunhan tilanne normalisoituu niin meidän perhettämme ainakin kiinnostaisi tulla esim. tutustumaan opetukseen ja nähdä muita ryhmän kaksikielisiä perheitä. Se ehkä lisäisi yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ryhmä voisi tehdä kaupungissa retkiä, projekteja, tutkimuksia liittyen kieleen/kulttuuriin/ko.maahan”

Yhteenveto ja johtopäätöksiä

Oman äidinkielen/kotikielen opetukseen liittyvän kyselyn vastaukset vakuuttivat entisestään siitä tosiasiasta, että tämän opetuksen käytännön toteutuksessa on edelleen todella pahoja puutteita ja haasteita: tunnit järjestetään lukujärjestyksen ulkopuolella, mikä lisää niiden kuormittavuutta ja vähentää pienten koululaisten jaksamista ja motivaatiota. Tunnit järjestetään myös fyysisesti muualla kuin oppilaan omalla koululla, mikä lisää entisestään niiden rasittavuutta ja tuottaa monille perheille suuria, jopa ratkaisemattomissa olevia, logistisia ongelmia. Opetusryhmät ovat myös usein liian suuria ja hyvin heterogeenisiä: ikäjakauma voi olla 7–15 ikävuoteen ja taitotaso natiivista alkeistasoon, joten oppilaiden on lähes mahdotonta saada oman tasoistaan opetusta. Vaikka opettaja olisikin pätevä, hänen on hyvin vaikea antaa laadukasta opetusta näissä puitteissa.

Voitaisiinkin kysyä, mitä hyötyä on palvelusta, joka on niin huonosti toteutettu, että suurin osa siihen oikeutetuista jättää sen käyttämättä?

Kyselyn perusteella näyttäisi myös siltä, että varsinkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella ja pienillä paikkakunnilla, joissa vähemmistökielen puhujia on suhteessa vähän, ei kielen opetusryhmiäkään pystytä toteuttamaan läheskään aina, vaikka tarvetta olisi.
Tähän voisi olla (ainakin väliaikaisena) ratkaisuna etäopetus, johon nyt koronan tiimoilta on laajalti otettu välineitä käyttöön. Verkko-opetus mahdollistaisi opetusryhmien toteutumisen laajemmaltakin alueelta. Etäopetus ei toki aja samaa asiaa kuin lähiopetus vuorovaikutuksen ja sosiaalisuuden osalta, mutta olisi kuitenkin tyhjää parempi kielen oppimisen ja lapsen kaksi-/monikielisen identiteetin tukemisen kannalta.

Ehkä huolestuttavinta, mitä tämän kyselyn vastaukset paljastavat on se, että vanhemmat eivät edelleenkään saa tietoa lastensa oikeudesta ja mahdollisuudesta oman äidinkielen/kotikielen opiskeluun. Vieläkään, vuonna 2022, ei ymmärretä tai tunnusteta, että Suomi on monikielinen maa. Kielitietoisuuden pitäisi kuulua kaikkien kuntien ja kaupunkien virkamiesten sekä opetushenkilökunnan peruskoulutukseen.
Opetuksesta tiedottaminen kuuluu ennen kaikkea kouluille, mutta kuten todettua, tietoa kouluillakin on hyvin vaihdellen. Yleispätevien käytänteiden ja tiedotteiden laatimista hankaloittaa se tosiseikka, että vaikka oman äidinkielen/kotikielen opetuksen suositukset ovat valtakunnalliset, niin viime kädessä opetuksen toteutus on jokaisen kunnan itse päätettävissä ja järjestettävissä. Mikään laki ei kuntia toistaiseksi velvoita opetusta järjestämään ja näin ollen esim. resurssien puutteeseen on helppo vedota. Kunnilla on kuitenkin oikeus hakea valtion avustuksia opetuksen järjestämiseen.

Äidinkielitiedon kokonaistilanteen hahmottamista vaikeuttaa myös se tosiseikka, että väestötietorekisteriin voidaan merkitä vain yksi äidinkieli. Näin kunnilla ei ole tiedossa millaisia äidinkieliä heidän kouluikäiset lapsensa puhuvat. Jos kuntalaisten äidinkielet olisivat tiedossa, pystyttäisiin tämä (ja moni muukin) palvelu suunnittelemaan ja toteuttamaan paremmin ja laajemmin.

Kaksikielisyys ei ole pelkästään maahanmuuttajataustaisten tai vieraskielisten lasten oikeus, sillä myös äidinkielekseen suomen tai ruotsin rekisteröinyt voi olla kaksikielinen. Virallisesti yksikieliset, mutta todellisuudessa kaksikieliset, usein kahden kulttuurin perheiden lapset, joille on rekisteröity äidinkieleksi suomi tai ruotsi, jäävät yhteiskunnan eri palveluissa, esimerkiksi neuvolassa, päiväkodissa ja koulussa, helposti väliinputoajiksi, koska heidän toinen äidinkielensä ei näy virallisissa papereissa. Jaottelu kantasuomalaisiin ja maahanmuuttajiin on siis tässä(kin) yhteydessä keinotekoinen ja harhaanjohtava eikä vastaa todellisuutta. Tiedon jakaminen ja tietoisuuden lisääminen äidinkielistä helpottaisi siis kaikkia osapuolia; lapsia, vanhempia, perheitä, opettajia, kouluja, koulutuksen suunnittelijoita sekä kuntia.

Se, että oman äidinkielen/kotikielen opetus saataisiin perusopetuksen piiriin eli sisällytettyä koululaisten lukujärjestykseen, helpottaisi tilannetta ennen kaikkea lasten ja perheiden kannalta. Mutta koska tämä tarkoittaisi myös muutosta valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan, se vaatisi paljon byrokratiaa eli olisi pitkä ja hidas prosessi.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset opetussuunnitelmat laaditaan. Näen kuitenkin, että painetta tähän suuntaan olisi syytä alkaa antaa, sillä kuten jo tiedämme, Suomi on monikielinen maa ja kovaa vauhtia yhä monikielisemmäksi muuttuva: oman äidinkielen opetukseen oikeutettujen lasten määrä on jatkuvassa kasvussa. Kielten moninaisuus tulisi vihdoin alkaa nähdä voimavarana ja resurssien tuojana eikä resurssien viejänä, kuten tämänhetkinen tilanne ikävä kyllä antaa ymmärtää.

.

Familian kielellistä moninaisuutta tukeva työ

- Tiedon jakaminen ja tietoisuuden lisääminen lasten oikeudesta oman äidinkielen opetukseen sekä yleisen kielitietoisuuden levittäminen ovat muiden muassa asioita, joita Familia tekee Suomen kielellisen monimuotoisuuden eteen.

- Olemme myös koonneet nettisivuillemme pienen infopaketin oman äidinkielen opetukseen liittyen, suomeksi ja englanniksi.

- Suunnittelemme tällä hetkellä kansalaisaloitetta, jonka tavoitteena on tehdä useamman äidinkielen rekisteröimisesestä mahdollista.

- Tulemme käyttämään tämän kyselyn tuloksia kansalaisaloitteen ja muun vaikuttamistyön tukena.

Familian viime vuonna käynnistynyt BElingual-hanke tekee työtä kaksi- ja monikielisen varhaiskasvatustyön eli sekä alle kouluikäisten lasten perheiden että varhaiskasvatustyöntekijöiden tukemiseksi.
Varhaiskasvatusta Suomessa ei useimmiten ole saatavilla kuin virallisilla kielillämme ja BElingualin tarkoitus onkin tarjota oman äidinkielen oppimisen ja tukemisen välineitä lapsille ja heidän perheilleen jo ennen peruskoulun alkamista.

Kolmivuotisen STEA:n rahoittaman hankkeen tavoitteena on edistää perheiden sosiaalista hyvinvointia tukemalla alle kouluikäisten lasten kaksi- ja monikielisyyden sekä kahden kulttuurin identiteetin kehittymistä. BElingual-hankkeen tarkoitus on toimintakautensa aikana mm. koota vapaaehtoisista koostuva perheverkosto ohjaamaan kielikerhotoimintaa, järjestää lasten ja perheiden kanssa työskenteleville koulutuksia sekä suunnitella ja tuottaa erilaisia materiaaleja.

Belingual
virtuaalilukupiiri

BELINGUAL
kielikerho

Lopuksi: Muuttuva väestörakenteemme - ja tilastovirheet

Väestörakenteemme muutos kielten osalta on kiistämätön. Oheinen kuvaaja osoittaa, että vieraskielisten määrä Suomessa kasvoi yli 25000 henkilöllä vuonna 2021. Tilastokeskuksen väestörakennetilaston mukaan Suomen virallinen väkiluku oli vuoden 2021 lopussa 5 548 241. Väkiluku kasvoi vuoden 2021 aikana 14 448 henkilöllä. Suhteellinen väkiluvun kasvu oli 0,3 prosenttia. Suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvien määrä väheni 10 747 henkilöllä ja vieraskielisten määrä kasvoi 25 195 henkilöllä, mikä on eniten ainakin 40 vuoteen.

Vieraiden kielten osuus on kasvussa ja Suomesta tulossa yhä monikielisempi, sen olemme jo todenneet. Tilastotiedoissa on kuitenkin kielten osalta suuria puutteita. Tässä esitetyt tilastot ja luvut perustuvat siis väestörekisteriin merkittyihin äidinkieliin, mutta kuten jo tämän raportin aluksi totesin, väestörekisteriin voi merkitä vain yhden äidinkielen

Tämän rajoitteen vuoksi väestörekisteritiedot eivät anna todellista kuvaa kaksi-/monikielisten tai suomea äidinkielenään puhuvien määrästä. Väestörekisteritietoihin perustuvia tilastoja tarkastellessa emme siis ensinnäkään tiedä, ovatko vieraskieliset eli muun kuin suomen, ruotsin tai saamen äidinkielekseen merkinneet kaksi- tai monikielisiä tai onko suomi kenties heidän toinen äidinkielensä. Emme myöskään tiedä suomen äidinkielekseen merkinneiden muista mahdollisista äidinkielistä. Jos suomen äidinkielekseen ilmoittaneet saisivat merkitä myös mahdolliset muut äidinkielensä, vieraiden kielien osuus olisi vielä suurempi.

Miltä näyttäisivätkään tilastot, jos kansalaistemme kaikki äidinkielet saataisiin näihin mukaan?

Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.4.2022]

Väkiluvun muutos äidinkielen mukaan 1981–2021

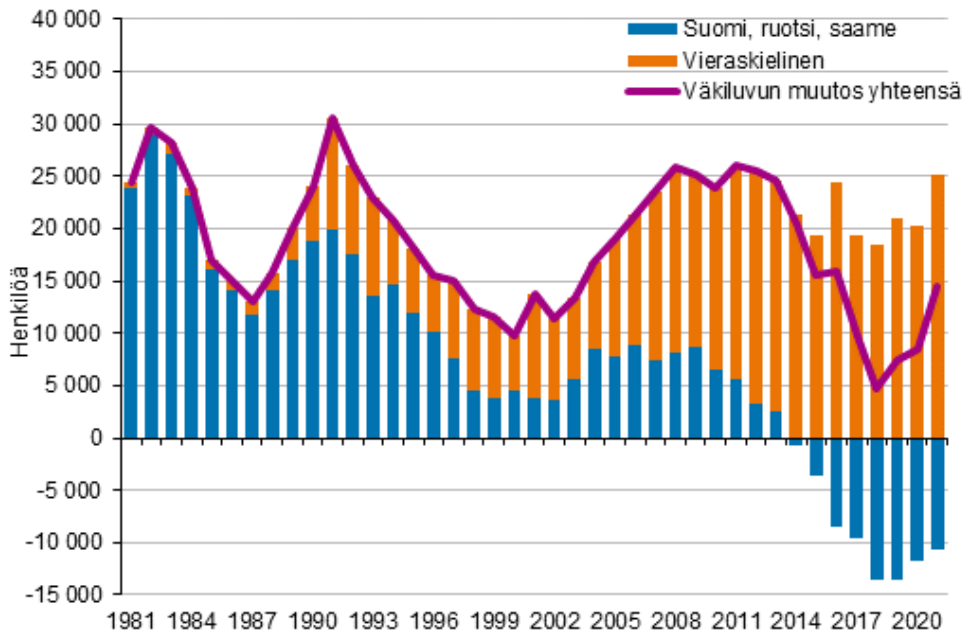

Lämmin kiitos kaikille kyselyyn vastanneille!

Familia ry
Lintulahdenkatu 10 (7. kerros),
00500 Helsinki
info@familiry.fi
www.familiary.fi

FAMILIA